

31. ชื่อเรื่อง วัง 7 หัวเมือง (ปัตตานี)

ผู้แต่ง จุรีรัตน์ บัวแก้ว

สถานที่พิมพ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ปี พ.ศ. 2540

ชนิดเอกสาร งานวิจัย

วัง 7 หัวเมือง (ปัตตานี) สร้างขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ทำงานรับแขกเมืองและที่พักอาศัยของเจ้าเมืองทั้ง 7 ตลอดจนบุตรภรรยาและญาติพี่น้อง เมืองเหล่านี้เกิดจากการบ้นทอนอำนาจของเมืองปัตตานี ทั้งนี้เนื่องมาจากความสัมพันธ์ระหว่างราชธานีกับเมืองปัตตานีในสมัยอยุธยาเป็นรูปแบบที่เอื้อให้เมืองปัตตานีกล้าท้าทายอำนาจของราชธานีเสมอ ตราบใดที่ราชธานีแสดงความอ่อนแอให้ปรากฏ จึงไม่น่าแปลกที่ประวัติศาสตร์เมืองปัตตานีในช่วงนี้เต็มไปด้วยการใช้วิถีโคบายทางการเมืองเพื่อช่วงชิงอำนาจและความเป็นเอกราชของตนกลับคืนมา –บทเรียนประวัติศาสตร์บทนี้ทำให้ราชธานีในสมัยรัตนโกสินทร์ต้องหันมาแก้กลไกทางการเมืองด้วยการปรับระบบการควบคุมเมืองปัตตานีให้รัดกุมยิ่งขึ้น โดยการใช้นโยบายแบ่งแยกและปกครอง (Divide and Rule) ด้วยเหตุนี้เมืองปัตตานีจึงถูกแบ่งออกเป็นเมืองเล็กๆ 7 เมือง พร้อมทั้งแต่งตั้งขุนนางไทยและคนพื้นเมืองที่จงรักภักดีต่อไทยไปเป็นเจ้าเมืองในดินแดนเหล่านี้ นอกจากนั้นยังแต่งตั้งให้เมืองสงขลาควบคุมดูแล 7 หัวเมืองอย่างใกล้ชิด ดังนั้นวังทั้ง 7 จึงเกิดขึ้นท่ามกลางกระแสแห่งความผันผวนของการเมืองในขณะนั้น อย่างไรก็ตาม การสลายเมืองปัตตานีออกเป็นเมืองเล็กๆ หลายๆ เมืองเช่นนี้ไม่อาจทำให้เมืองปัตตานีฟื้นฟูความเข้มแข็งทางการเมืองถึงขั้นแยกตัวเป็นอิสระจากราชธานีได้ง่าย ยิ่งกว่านั้นเมื่อส่วนกลางได้ตั้งราชวงศ์กลันตันเข้ามาปกครองเมืองปัตตานียิ่งทำให้เมืองที่เหลืออีก 6 เมือง รวมทั้งเมืองกลันตันต่างยอมรับในควมมีอำนาจเหนือดินแดนของตน นอกเหนือสิ่งอื่นใดคือความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลางกับเมืองปัตตานีและเมืองกลันตันราบรื่นเรื่อยมา จึงอาจกล่าวได้ว่าการเข้ามาของราชวงศ์กลันตันทำให้ฉากประวัติศาสตร์ของเมืองปัตตานีพลิกโฉมหน้าของตัวเองจากเดิมซึ่งเคยต่อต้านอำนาจของราชธานีกลับกลายเป็นการยอมอยู่ภายใต้ความดูแลของราชธานีชั่วระยะเวลาหนึ่ง ความขัดแย้งระหว่างราชธานีกับหัวเมืองทั้ง 7 เริ่มปรากฏขึ้นอีกครั้ง เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริในการปฏิรูปการปกครองหัวเมืองต่างๆ ท้าวพระยาอาณาจักร เพื่อปกป้องดินแดนในพระราชอาณาเขตให้พ้นจากปัญหาที่ล่อแหลมอันเกิดจากลัทธิจักรวรรดินิยมของมหาอำนาจตะวันตก โดยเฉพาะประเทศอังกฤษ สร้างความขัดแย้งระหว่างราชธานีกับหัวเมืองทั้ง 7 เมื่อพระยาปัตตานี (ตนกูอับลกอร์เดอร์) พระยาสาयบุรีและพระยาระแงะเรียกร้องสิทธิของตนในการสืบอำนาจทางการเมืองการปกครองที่มีอยู่เดิมและปฏิเสธความพยายามของรัฐบาลกลางที่จะจัดการปกครองเมืองเหล่านี้เป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล โดยการส่งข้าหลวงเทศาภิบาลจากส่วนกลางออกมาเป็นผู้ดูแลบริเวณ 7 หัวเมืองโดยตรงแทนเมืองสงขลา ปฏิกริยาตอบโต้แบบแผนใหม่ของรัฐบาลนำไปสู่การปลดพระยาปัตตานี (ตนกูอับลกอร์เดอร์) ออกจากตำแหน่ง ย่อมหมายความว่ารัฐบาลกลางพร้อมที่จะรับความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นจากพระยาปัตตานี ซึ่งมีสมัครพรรคพวกและญาติพี่น้องในเมืองกลันตันเป็น

ฐานอำนาจ การแสดงออกของพระยาปัตตานีจึงเป็นบทพิสูจน์แห่งความสามารถของผู้นำในท้องถิ่นที่ได้พยายามทลายกรอบของการเมืองที่รัฐบาลกลางวางไว้ให้ ถึงแม้จะประสบความสำเร็จล้มเหลว แต่การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในช่วงระยะเวลาดังกล่าวของภูมิภาคนี้ ย่อมมีความสำคัญไม่แพ้ประวัติศาสตร์ส่วนกลาง เนื่องจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่นำไปสู่การสูญเสียอำนาจและผลประโยชน์ของพระยาปัตตานี มิใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลเสียต่อเจ้าเมืองปัตตานีเพียงผู้เดียว แต่ยังส่งผลเสียไปถึงเจ้าเมืองอีก 6 หัวเมือง รวมทั้งมวลชนเบื้องล่างที่จงรักภักดีต่อผู้นำของตนต่าง ขานรับคำเรียกร้องอำนาจของเจ้าเมืองกลับคืนมา ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะประสบความสำเร็จในการปฏิรูปการปกครองหัวเมืองต่างๆ โดยรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางได้ ตรงกันข้ามกลับเป็นการหยุดยั้งความไม่พอใจของคนในท้องถิ่นไว้เพียงชั่วขณะ เพื่อรอเวลาการก่อตัวเป็นคลื่นลูกใหม่ ประกอบกับรัฐบาลในยุคหลังขาดความตระหนักในพลังมวลชนเบื้องล่าง จึงละเลยความรู้สึกของมวลชนในท้องถิ่นอันนำไปสู่ความแตกร้าที่ไม่สามารถประนีประนอมระหว่างรัฐบาลกลางกับคนในท้องถิ่น จึงเป็นสาเหตุให้เกิดการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องการแบ่งแยกดินแดนในเวลาต่อมา ด้วยเหตุนี้ประวัติศาสตร์ของวัง 7 หัวเมือง (ปัตตานี) จึงแหวกวงล้อมของกรอบประวัติศาสตร์แบบเดิมออกมาสู่ความเข้าใจสังคมของท้องถิ่นในกรอบประวัติศาสตร์แบบใหม่ที่สะท้อนความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกลางกับคนในท้องถิ่นที่ต้องการอิสระในการปกครองตนเอง ซึ่งเป็นเหตุที่นำไปสู่การขอแบ่งแยกดินแดน จึงอาจกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของวังทั้ง 7 มิได้ปิดฉากลงไปพร้อมๆ กับการสิ้นสุดอำนาจของเจ้าเมืองเหล่านั้นหากรอบเวลาที่จะกลับมาเรียกร้องสิทธิของตนใหม่ บทเรียนของประวัติศาสตร์ช่วงนี้สอนให้รัฐบาลในยุคต่อๆ มาปรับเปลี่ยนท่าทีจากนโยบายแข็งกร้าวมาเป็นนโยบายประนีประนอมต่อการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในภูมิภาคนี้ เงื่อนไขอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อการจัดการปกครองในหัวเมืองภาคใต้ ได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าเมืองทั้ง 7 และเมืองกลันตันยังคงแน่นแฟ้นเช่นเดิมทั้งๆ ที่รัฐบาลพยายามทุกวิถีทางในการสลายอำนาจของท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะเมืองเหล่านี้ต่างมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ต่างมีฐานะเป็นเมืองประเทศราชของไทยด้วยกัน มีอาณาเขตใกล้เคียงกันมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติและมีวิถีชีวิตตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่คล้ายคลึงกัน ความสัมพันธ์ที่ดีและมีมานานก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นได้ง่ายขึ้น ด้วยเหตุนี้การดำเนินนโยบายของรัฐบาลที่ส่งผลเสียต่อเจ้าเมืองทั้ง 7 จึงก่อให้เกิดการรวมกลุ่มของเมืองเหล่านี้เพื่อต่อต้านรัฐบาลได้ง่าย ซึ่งเมืองกลันตันได้กลายเป็นศูนย์รวมอำนาจแห่งใหม่ที่พระยาปัตตานีหลบหนีไปซ่อนสมผู้คน เพื่อเรียกร้องสิทธิการเป็นเจ้าเมืองจากรัฐบาลจนกระทั่งถึงแก่กรรม สิ่งที่น่าสนใจประการต่อมาเกิดจากปัจจัยทางนิเวศวิทยามีส่วนส่งเสริมให้บริเวณ 7 หัวเมืองกลายเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นช่องทางให้เมืองปัตตานีสามารถส่งเสริมความเข้มแข็งทางการเมืองและเศรษฐกิจที่เป็นพลังในการต้านทานศูนย์อำนาจของส่วนกลางได้ นอกจากนี้การติดต่อการค้ากับต่างประเทศส่งผลให้มีการรับวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมจากเพื่อนบ้าน ดังปรากฏให้เห็นในวัง 7 หัวเมือง (ปัตตานี) ที่มีทั้งอิทธิพลจากศิลปะจีน ตะวันตก ขวาและท้องถิ่นผสมผสานเข้าด้วยกันอย่างหาที่ติมิได้อีกทั้งยังส่งผ่านอิทธิพลนี้เข้าไปในหมู่ประชาชน จึงไม่น่าประหลาดใจเมื่อพบอาคารที่สร้างตามแบบ

สถาปัตยกรรมตะวันตก จีน ชาว อยู่ในหัวเมืองภาคใต้ อีกทั้งยังช่วยย้าและสนับสนุนแนวความคิดเรื่อง การเป็นเมืองท่าที่สำคัญของเมืองปัตตานีในอดีต ตลอดจนการมีพ่อค้าชาวจีนเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำ มาหากินตามหัวเมืองเหล่านี้สืบทอดต่อๆ กันมาตราบเท่าทุกวันนี้ อย่างไรก็ตามการเกิดของวังทั้ง 7 นี้ เป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่าง ซึ่งกำลังก้าวต่อไปจากปัจจุบันสู่ อนาคต ได้ให้ประสบการณ์แก่รัฐบาลในยุคที่ผ่านมาและทิ้งร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่า มากมาย ซึ่งรัฐบาลในยุคปัจจุบันควรหันมาสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมืองปัตตานีอย่าง ลึกซึ้ง เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบันอย่างแท้จริง